

ถา... เกษตรญี่ปุ่นจะถึงจุดอวสาน

ดร. สมชาย ชคตระการ¹

Akiko TANI²

1. บทนำ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม มีภาระที่ต้องชดใช้ความเสียหายในการก่อสงคราม ประชาชนล้มตายจำนวนมาก ผู้คนยากจนคั่นแค้นอย่างแสนสาหัส แต่เพียงไม่นานเกินรอญี่ปุ่นก็ก้าวกลับเข้ามาสู่การเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลกโดยที่ประเทศต่างๆไม่ทันตั้งตัว ญี่ปุ่นใช้เวลาเปลี่ยนแปลงประเทศของตนเองจากความล่มจมสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลกโดยได้เข้าเป็น 1 ใน 5 ประเทศผู้ก่อตั้งกลุ่มประเทศอุตสาหกรรม (G5) ในปี ค.ศ. 1985 หรือ 40 ปีหลังสงครามโลกสิ้นสุดลง ทั้งๆที่ประเทศญี่ปุ่นแทบจะไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตามในขณะที่ญี่ปุ่นทุ่มเทให้กับการฟื้นฟูชาติของตนโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ความมั่งคั่งมีกินของประชาชน และการมุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำของโลก แต่ญี่ปุ่นก็ไม่ได้ละทิ้งความเป็นตัวตน ความเป็นชนชาติของชาวญี่ปุ่นเลยแม้แต่น้อย ไม่ว่าจะทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี และสังคม โดยถือว่าอาชีพ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

² Faculty of Bioresources, Mie University, Japan

เกษตรกรรมนั้นเป็นแกนแท้และเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความแข็งแกร่งทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่น

จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้มีโอกาสไปศึกษาเล่าเรียนอยู่ในประเทศญี่ปุ่นมาระยะเวลาหนึ่ง คือตั้งแต่ปี ค.ศ. 1984 ถึง ค.ศ. 1994 ทำให้ผู้เขียนได้มีโอกาสได้สัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ ความนึกคิดของชาวญี่ปุ่น ซึ่งสามารถสะท้อนถึงความเป็นตัวตนของชนชาติญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี

“อุตสาหกรรมสร้างเศรษฐกิจ
เกษตรกรรมสร้างจิตวิญญาณ”

แม้จะไม่สามารถที่จะสืบค้นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการจากวารสารทางวิชาการหรือบทความทางวิชาการใดๆมาอ้างอิง แต่การที่ผู้เขียนเป็นหนึ่งในจำนวนคนไทยเพียงไม่กี่คนที่ศึกษาสาขาเกษตรศาสตร์ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกในมหาวิทยาลัยของประเทศญี่ปุ่น และผ่านประสบการณ์โครงการแลกเปลี่ยนโครงการวิจัยต่างๆด้านการเกษตร ซึ่งได้พบได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเกษตรกร องค์กร สถาบันการศึกษาด้านการเกษตรกรรมมากมาย น่าจะเป็นบทสรุปให้แก่ตัวเองได้ว่า “อาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรญี่ปุ่นไม่ใช่เป็นเพียงอาชีพ หากแต่เป็นความภาคภูมิใจ เป็นแรงศรัทธาของเกษตรกรที่มีต่ออาชีพของบรรพบุรุษของตน อีกทั้งอาชีพเกษตรกรรมก็ไม่ใช่อชีพที่ไร้เกียรติและศักดิ์ศรีแต่อย่างใด” แต่น่าเสียดายว่าสิ่งต่างๆเหล่านี้กำลังจะกลายเป็นอดีต

ภาพที่ 1 ประชาชนของญี่ปุ่นหันหลังให้กับสังคมเกษตรเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม
ที่มา: <http://www.raubacapeu.net/people/yves/pictures/2000/04/japan-15-tokyo-ginza.html>

ในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา ญี่ปุ่นเริ่มประสบปัญหาเรื่องจำนวนของประชากรที่ลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนของคนหนุ่มคนสาวที่เริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับค่านิยมรักสวยรักงาม รักความสบาย จนกลายเป็นที่มีมาของคำว่า “3 K” ซึ่งมาจากคำว่า 1) KITSUI 2) KITANAI และ 3) KIKEN ที่มีความหมายถึงความยากลำบาก ความสกปรก และความมีอันตราย และเมื่อ 3 K กลายเป็นภาพพจน์ของอาชีพหลายอาชีพรวมถึงอาชีพเกษตรกรรมด้วยจึงทำให้คนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่นที่มีความสบาย มีรายได้แน่นอนกันมากขึ้น เกษตรกรรมกับปัญหาการขาดแคลนผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรมจึงก่อตัวขึ้นในประเทศญี่ปุ่น นอกจากนั้นปัญหาที่ไม่เคยมีใครคาดคิดก็เกิดขึ้น เช่น ปัญหาเรื่อง “YOME

FUSOKU" (โยเมะ ฟุโซคุ) หรือปัญหาการขาดสะโกในตระกูลของเกษตรกรอันเนื่องมาจากหญิงสาวชาวญี่ปุ่นยุคใหม่ไม่ต้องการที่จะแต่งงานเข้าไปเป็นสะโกในครอบครัวของเกษตรกรเพราะเกรงกลัวงานหนักโดยเฉพาะภาระที่จะต้องรับใช้ทุกคนในครอบครัวใหญ่ และต้องทำงานด้านเกษตรกรรมควบคู่ไปด้วย เกษตรกรรุ่นหนุ่มของญี่ปุ่นจึงกลายเป็นคนโสดโดยไม่ได้ตั้งใจมากมาย ในที่สุดก็เกิดธุรกิจการจัดคู่แต่งงานให้เกษตรกรญี่ปุ่นโดยคัดเลือกหญิงสาวจากประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งที่กล่าวมานั้นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น ส่วนปัญหาทางด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรมของญี่ปุ่นก็ยังมีอยู่อีกมากมาย เช่น ปัญหาการขาดแคลนแรงงานของภาคเกษตรกรรมอย่างรุนแรง ปัญหาผู้สูงอายุ ปัญหาต้นทุนการผลิตและราคาผลิตผลการเกษตร และปัญหาการเปิดตลาดสินค้าเกษตร เป็นต้น

ภาพที่ 2 การพัฒนาประเทศที่เน้นอุตสาหกรรมเป็นหลัก

ที่มา: <http://web-japan.org/factsheet/trade/>

2. สถานการณ์ภาคการเกษตรของญี่ปุ่น

ในปี ค.ศ. 2003 มูลค่าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นมีมูลค่ารวม 9,800,000 ล้านเยน ซึ่งได้มาจากการผลิตโดยเกษตรกรจำนวน 2,830,000 ครัวเรือน หรือเกษตรกรจำนวน 2,390,000 คน (ข้อมูลปี ค.ศ. 2005) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ครัวเรือนเกษตรกร จำนวนเกษตรกร และมูลค่าสินค้าเกษตรที่ผลิตในประเทศญี่ปุ่น

ปี	ครัวเรือนเกษตรกร	จำนวนประชากรเกษตร	มูลค่าผลิตผล
ค.ศ.	(หน่วย:10,000 ครัวเรือน)	(หน่วย:10,000 คน)	(หน่วย:1,000,000 ล้านเยน)
2005	283	239	8.7
2002	298	261	9.8

ที่มา: Ministry of Agriculture "HAKUSYO" (2005)

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนมูลค่าเศรษฐกิจแล้วถือว่ามูลค่ารวมของผลิตผลทางการเกษตรยังมีสัดส่วนต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่ารวมของผลิตผลภาคอุตสาหกรรม โดยพบว่าไม่ใช่เป็นปัญหาเพียงเฉพาะในประเทศญี่ปุ่นเท่านั้นแต่ถือเป็นปัญหากับประเทศที่พัฒนาแล้วเกือบทุกประเทศ

นอกจากนั้นสัดส่วนของเกษตรกรต่อประชากรของประเทศและรายได้ของเกษตรกรต่อรายได้ของอุตสาหกรรมอื่นนั้น แม้จะมองดูว่าภาพลักษณ์ของเกษตรกรญี่ปุ่นมีรายได้สูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศกำลังพัฒนา แต่ถือว่าเป็นรายได้ที่ต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งปัญหาเรื่องช่องว่างของรายได้ในอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพ

อื่นๆ นี้ จะถือว่าเป็นปัญหาของเกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้วทั่วโลก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า อาชีพเกษตรกร เป็นอาชีพที่ถูกทอดทิ้งมากที่สุด เมื่อประเทศกำลังพัฒนามุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งทั้ง 100 เปอร์เซนต์เป็นประเทศอุตสาหกรรม

จากตารางที่ 2 เมื่อเปรียบเทียบงบประมาณทางด้านนการเกษตรต่อครัวเรือนของประเทศญี่ปุ่นกับประเทศที่พัฒนาแล้วประเทศอื่น พบว่า งบประมาณทางด้านนการเกษตรต่อครัวเรือนของเกษตรกรญี่ปุ่นจะมีค่าต่ำกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วประเทศอื่นเป็นอย่างมาก เช่น ต่ำกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ถึง 4.49 เท่า และต่ำกว่าประเทศเยอรมัน ถึง 4.60 เท่า เป็นต้น

ตารางที่ 2 งบประมาณด้านการเกษตรต่อครัวเรือนเกษตรกรของแต่ละประเทศ (ปี ค.ศ. 2003)

ประเทศ	ญี่ปุ่น	อเมริกา	เยอรมัน	EU	ออสเตรเลีย
งบประมาณด้านการเกษตรต่อครัวเรือน (หน่วย:10,000 เยน)	83	373	382	91	116

ที่มา: Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries JAPAN (2003)

เมื่อพิจารณาสัดส่วนของมูลค่ารวมภาคการผลิตของประเทศญี่ปุ่นในช่วง 45 ปีที่ผ่านมาจะพบความเปลี่ยนแปลงที่น่าตกใจ ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 3 กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1960 ผลผลิตมวลรวมในทุกภาคการผลิตภายในประเทศญี่ปุ่นมีมูลค่าทั้งสิ้น 16,000,000 ล้านบาท ในขณะที่ผลผลิตมวลรวมของภาค

เกษตรกรรมมีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 1,400,000 ล้านเยน หรือเท่ากับ 9 เพอร์เซ็นต์ต์ของมูลค่าผลผลิตรวม และในปี ค.ศ. 2005 ในขณะที่มูลค่ามวลรวมของภาคการผลิตทุกอุตสาหกรรมภายในประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 502,000,000 ล้านเยน แต่มูลค่าผลผลิตรวมของภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นเพียง 52,000,000 ล้านเยน หรือมีมูลค่าเท่ากับ 1 เพอร์เซ็นต์ต์ของมูลค่าภาคการผลิตรวมทั้งประเทศ

นอกจากนั้นในปี ค.ศ. 1960 มีผู้ประกอบอาชีพทั้งสิ้น 44,650,000 คน เป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งสิ้น 11,960,000 คน แต่ในปี ค.ศ. 2005 มีผู้ประกอบอาชีพทั้งสิ้น 66,360,000 คน แต่มีผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียง 2,390,000 คนเท่านั้นกล่าวคือ ประชากรภาคเกษตรกรรมต่อประชากรผู้ประกอบอาชีพในปี ค.ศ. 1960 มีสัดส่วนเท่ากับ 26.8 เพอร์เซ็นต์ต์แต่ในปี ค.ศ. 2005 มีสัดส่วนลดลงอย่างมากเหลือเพียง 4.2 เพอร์เซ็นต์ต์เท่านั้น และที่สำคัญมากกว่านั้นก็คือ ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังเป็นผู้สูงอายุอีกด้วย กล่าวคือ ในจำนวนประชากรภาคเกษตรกรรมทั้งสิ้น 2,390,000 คน นั้นเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ถึง 1,190,000 คน หรือเท่ากับ 54 เพอร์เซ็นต์ต์ของประชากรภาคเกษตรกรรมอีกด้วย ปัญหาสังคมผู้สูงอายุในภาคเกษตรกรรมจึงเป็นปัญหาใหญ่อีกปัญหาหนึ่งที่ญี่ปุ่นจะต้องรีบแก้ไขโดยเร่งด่วน

สำหรับจำนวนครัวเรือนเกษตรกร พบว่าลดลงจากปี ค.ศ. 1960 ที่มีครัวเรือนเกษตรกรทั้งสิ้น 6,650,000 ครัวเรือน และลดลงเหลือ 2,830,000 ครัวเรือน ในปี ค.ศ. 2005 และมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม เนื่องจากไม่มีทางเลือกอื่นเพราะประเทศญี่ปุ่นเกือบจะไม่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นขุมเงินขุมทองใดๆ เลย และนอกจากนั้นภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมก็ไม่เหมาะต่อการทำเกษตรกรรม ทำให้ผู้คนหลั่งไหลจากภาคเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมตามกระแสนิยม ในขณะที่ความรักและความหวงแหนในอาชีพของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนเป็นหน้าที่ เป็นความรับผิดชอบต่อครอบครัว และ

สังคมชนบท ทำให้บุตรหลานเกษตรกรจำนวนหนึ่ง ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรวมควบคู่ไปกับการทำงานในภาคอุตสาหกรรมอื่น จึงเป็นที่มาของการแบ่งประเภทของครัวเรือนเกษตรกรออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ครัวเรือนเกษตรกรอาชีพ ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรวม (มีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรเพียงอย่างเดียว)
2. ครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกร ประเภทที่ 1 (ผู้ที่มีรายได้ภาคเกษตรกรรมมากกว่ารายได้จากภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ)
3. ครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกร ประเภทที่ 2 (ผู้ที่มีรายได้ภาคอุตสาหกรรมอื่นมากกว่ารายได้จากภาคเกษตรกรรม)

ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 3 ประเภทนี้มีสัดส่วนในปี ค.ศ. 1960 เท่ากับ 34.3 33.6 และ 32.1 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ โดยมีลักษณะการกระจายตัวที่ค่อนข้างสม่ำเสมอ ส่วนในปี ค.ศ. 2005 นั้นความสมดุลของประเภทของครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 3 ประเภทเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากโดยพบว่ามี การลดลงและเพิ่มขึ้นเป็น 19.8 12.4 และ 67.8 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตัวเลขการลดลงตรงนี้จะเห็นว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกร ประเภทที่ 2 ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่นเป็นหลักแต่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพรอง หรือในภาษาญี่ปุ่นจะเรียกเกษตรกรประเภทนี้ว่า "เกษตรกรเสาร์-อาทิตย์" มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นสูงขึ้นอย่างมาก คือ เพิ่มขึ้นจนมีสัดส่วนเท่ากับ 2 ใน 3 ส่วนของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบรายละเอียดต่างๆภาคเกษตรกรรมของประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1960 กับ ค.ศ. 2005

รายละเอียดต่างๆภาคเกษตรกรรมของประเทศญี่ปุ่น	ค.ศ. 1960	ค.ศ. 2005
1. มูลค่าผลผลิตในประเทศ (หน่วย:1,000,000 ล้านบาท)	16	502
2. มูลค่าผลผลิตภาคเกษตรกรรม (หน่วย:1,000,000 ล้านบาท)	1.6	5.2
3. สัดส่วนมูลค่าภาคเกษตรต่อผลผลิตรวมของประเทศ (%)	9	1
4. ประชากรที่ทำงาน (หน่วย:10,000 คน)	4465	6636
5. ประชากรเกษตร (หน่วย:10,000 คน)	1196	239
6. สัดส่วนของจำนวนเกษตรกรต่อจำนวนคนทำงาน (%)	26.8	4.2
7. ประชากรเกษตร (หน่วย:10,000 คน) (อายุ 65 ปีขึ้นไป)	-	119 (54%)
8. จำนวนครัวเรือนเกษตร (หน่วย:10,000 ครัวเรือน)	665	283
9. สัดส่วนของเกษตรกร (%)	(34.3%)	(19.8%)
10. เกษตรกรประเภท 1(%)	(33.6%)	(12.4%)
11. เกษตรกรประเภท 2(%)	(32.1%)	(67.8%)
12. รายรับรวมของครัวเรือนเกษตรกร (หน่วย:10,000 เยน)	45	771
13. รายได้ภาคเกษตรกรรมจากข้อ 12 (หน่วย:10,000 เยน)	23	105
14. สัดส่วนการผลิตบริโภคในประเทศ (%)	79	40
15. พื้นที่การเกษตร (หน่วย:10,000 เฮกตาร์)	607	343

ที่มา: Ministry of Agriculture "HAKUSYO" (2005)

สำหรับรายได้ภายในครัวเรือนของเกษตรกรเฉลี่ยในปี ค.ศ. 1960 นั้นมีมูลค่าเท่ากับ 450,000 เยน เป็นรายได้ที่เกิดจากภาคเกษตรกรรมเท่ากับ 230,000 เยน หรือเท่ากับ 51.11 เปอร์เซ็นต์ของรายได้รวมของครอบครัว และเพิ่มขึ้นเป็น 5,560,000 เยน ในจำนวนนี้เป็นรายได้ที่ได้จากภาคเกษตรกรรมเท่ากับ 2,330,000 เยน หรือเท่ากับ 41.91 เปอร์เซ็นต์ของรายได้รวม ดังนั้นจะเห็นว่า ในช่วงเวลา 45 ปีเกษตรกรญี่ปุ่นมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นถึง 12.26 เท่า แต่ที่มาของรายได้จากการผลิตภาคเกษตรกรรมนั้นมีเพียงประมาณครึ่งหนึ่งเท่านั้น

อีกด้านหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพในการผลิตเพื่อบริโภคเองภายในประเทศ พบว่าประเทศญี่ปุ่นมีศักยภาพในการผลิตอาหารเลี้ยงประชากรของประเทศลดลงจาก 79 เพอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 1960 เหลือเพียง 40 เพอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 2005 ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากการเปิดตลาดการค้าภาคเกษตรกรรมให้แก่ประเทศมหาอำนาจมากขึ้นรวมทั้งปัญหาเรื่องนโยบายในการส่งเสริมการผลิตภายในประเทศไปสู่การมีนโยบายลดหรือควบคุมปริมาณการผลิตในประเทศนั่นเอง ดังนั้น จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วหลายๆประเทศ ญี่ปุ่นถือเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศต่ำที่สุด จนใกล้ถึงจุดวิกฤต ซึ่งเป็นเรื่องอันตรายอย่างยิ่งสำหรับความมั่นคงทางการผลิตอาหารของชาติ ทั้งนี้ในทัศนคติส่วนตัวของผู้เขียนแล้ว ศักยภาพในการผลิตของเกษตรกรญี่ปุ่นนั้นมีความสามารถผลิตอาหารเพื่อบริโภคภายในประเทศได้โดยไม่มีปัญหาใดๆ แต่สาเหตุที่ทำให้อัตราส่วนการผลิตอาหารเพื่อบริโภคภายในประเทศของญี่ปุ่นต่ำกว่า 50 เพอร์เซ็นต์ก็สืบเนื่องมาจากนโยบายด้านการเกษตรและข้อตกลงทางการค้าสากลต่างๆทั้งสิ้น และสาเหตุที่สำคัญที่สุด คือ ค่านิยมต่ออาชีพเกษตรกรรมของประชากรรุ่นใหม่ของประเทศญี่ปุ่นนั่นเอง

ตารางที่ 4 ศักยภาพการผลิตเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศ

ประเทศ	ญี่ปุ่น	แคนาดา	ฝรั่งเศส	เยอรมัน	อังกฤษ	อเมริกา
สัดส่วนการผลิตบริโภคภายในประเทศ (เปอร์เซ็นต์)	40	120	130	91	74	119

ที่มา: The face of Social Data (2002)

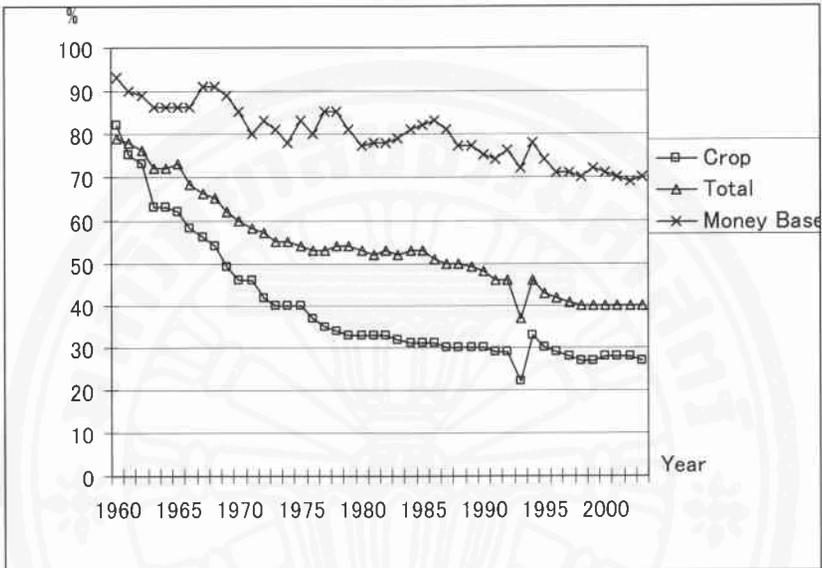
3.ปัญหาการเกษตรของประเทศญี่ปุ่น

3.1 ความสำคัญของอาชีพเกษตรกรในอดีตและในปัจจุบัน

ในอดีตเกษตรกรของประเทศญี่ปุ่นถือเป็นการเกษตรกรรมในยุคหลังสงครามโลกซึ่งประสบปัญหาข้าวยากหามาแพงอย่างหนัก การทำการเกษตรจึงเป็นการผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรภายในประเทศให้มีกิน มืออยู่อย่างเพียงพอ Prof.Dr. Satoru HIRANO ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาคนแรกของผู้เขียนขณะศึกษาอยู่ที่ Tokyo University of Agriculture เคยกล่าวกับผู้เขียนเมื่อปี ค.ศ. 1985 ว่าในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะนั้นท่านอาจารย์เป็นทหาร วันหนึ่งท่านเห็นเด็กผู้หญิงคนหนึ่งอายุราว 6-7 ขวบ แต่งตัวมอมแมม ยืนกินขนมปังอยู่ ท่านเล่าให้ฟังว่า ด้วยความหิวโหยท่านเกือบจะเข้าไปแย่งขนมปังจากเด็กคนนั้นมากิน แต่โชคดีที่ท่านก็ไม่ได้ทำอย่างนั้น ท่านชี้ให้ผู้เขียนเข้าใจถึงความอดอยากของชาวญี่ปุ่นในยุคหลังสงครามว่าอดอยากเพียงใด ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารออกมาให้ประชาชนได้มีกินกันจึงถือเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการยกย่อง และได้รับเกียรติอย่างสูงสุด แม้แต่ก่อนการรับประทานอาหารตามธรรมเนียมของชาวญี่ปุ่นจะพนมมือที่หน้าอกพร้อมทั้งกล่าวคำพูดว่า “ITADAKIMASU” ซึ่งแปลตรงตัวว่า “ขอรับประทานอาหาร” ซึ่งการแสดงออกนั้นนอกจากที่จะมีความหมายส่วนหนึ่งเป็นการแสดงความขอบคุณอาหารที่อยู่ตรงหน้าแล้ว ยังเป็นการแสดงความขอบคุณเกษตรกรผู้ผลิตอาหารไว้ด้วย ความหมายของเกษตรกรในอดีตกับปัจจุบันจึงแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แม้คำว่า “ITADAKIMASU” จะยังเป็นคำพูดเดิมที่ชาวญี่ปุ่นยังพูดกันก่อนรับประทานอาหารก็ตาม แต่เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยที่ประชากรญี่ปุ่นมีกินมืออยู่อย่างเหลือเฟือ ความรู้สึกขอบคุณ (ARIGATASA) ต่ออาหารและผู้ผลิตอาหารจึงถูกลดความสำคัญลงไปจนเกือบจะถูกเหยียดหยาม

3.2 ความสามารถในการผลิตอาหารของประเทศ

จากภาพที่ 1 จะเห็นว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นมีศักยภาพในการผลิตอาหารเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศทั้งทางด้าน Grains, Total Calorie หรือ Money Base ลดต่ำลงอย่างต่อเนื่อง โดยหากเปรียบเทียบศักยภาพในการผลิตอาหารเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศ ในปี ค.ศ. 1965 ซึ่งญี่ปุ่นผลิตอาหารใช้บริโภคภายในประเทศได้ประมาณ 73 เปอร์เซ็นต์ แต่ลดลงเหลือประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ (Total Calorie Base) ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา จากนั้นญี่ปุ่นได้มีการรณรงค์เพิ่มศักยภาพในการผลิตอาหารเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศให้สูงขึ้น แต่จากการสำรวจในปี ค.ศ. 2005 ก็ยังพบว่า มีตัวเลขอยู่ที่ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์เท่าเดิม ซึ่งหากจะอธิบายให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ อาหารที่ประชาชนญี่ปุ่นทั่วประเทศใช้บริโภคกันในแต่ละวันนั้นประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ เป็นอาหารที่นำเข้ามาจากต่างประเทศในรูปแบบต่างๆทั้งสิ้น ส่วนที่เหลืออีกเพียงประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ เป็นอาหารที่ผลิตได้จากเกษตรกรภายในประเทศญี่ปุ่นเอง นอกจากนี้ยังมีข้อกังขาอยู่อีกว่า ในจำนวนประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์นี้มีเพียงกี่เปอร์เซ็นต์ที่เป็นอาหารที่เกษตรกรญี่ปุ่นผลิตได้เองโดยไม่ต้องพึ่งพิงวัสดุ อุปกรณ์ ปุ๋ย สารเคมี หรือแม้แต่แรงงานภาคเกษตรกรรมจากต่างประเทศ

ภาพที่ 3 แสดงศักยภาพในการผลิตอาหารเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศของญี่ปุ่น

ที่มา: Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries JAPAN (2003)

อย่างไรก็ตามหากจะย้อนไปดูอดีต ในปี ค.ศ. 1955 จะพบว่า ชาวนาญี่ปุ่นผลิตข้าวได้ปริมาณมากทำให้เกิดปัญหาเรื่องข้าวเหลือบริโภคโดยในปี ค.ศ. 1963 เป็นช่วงที่มีการบริโภคข้าวในประเทศในปริมาณสูงสุดจากนั้นญี่ปุ่นก็ประสบกับปัญหาการบริโภคข้าวลดน้อยเรื่อยๆ ผนวกกับ การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตข้าว การปรับปรุงพันธุ์ข้าวที่ได้ผลผลิตสูง ทำให้ผลผลิตของข้าวที่ได้มีมาก การบริโภคข้าวลดลง ส่งผลให้รัฐบาลต้องเข้ามารับซื้อข้าวจากชาวนา สร้าง

ปัญหาการขาดทุนทางงบประมาณให้แก่รัฐบาลอย่างมากจนเป็นที่มาของการออกมาตรการควบคุม(ลด) การผลิตข้าว ในปี ค.ศ. 1970

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่าสัดส่วนในการผลิตอาหารเพื่อบริโภคเองภายในประเทศของญี่ปุ่นลดลงในทุกหมวดของอาหาร เช่น การผลิตข้าวลดลงจาก 100 เปอร์เซ็นต์ เหลือ 95 เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 2004 นอกจากนั้นอาหารในหมวดอื่น เช่น น้ำมัน ลดลงจาก 31 เปอร์เซ็นต์ เหลือ 13 เปอร์เซ็นต์ ถั่วเหลือง ลดลงจาก 11 เปอร์เซ็นต์ เหลือ 4 เปอร์เซ็นต์ ข้าวสาลี ลดลงจาก 28 เปอร์เซ็นต์ เหลือ 14 เปอร์เซ็นต์ เนื้อสัตว์ ลดลงจาก 90 เปอร์เซ็นต์ เหลือ 54 เปอร์เซ็นต์ และอาหารจำพวกสัตว์น้ำ ลดลงจาก 100เปอร์เซ็นต์ เหลือ 50 เปอร์เซ็นต์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดีการลดลงนี้ มีสาเหตุมาจากวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่หลากหลาย และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวญี่ปุ่น โดยพบว่าชาวญี่ปุ่นบริโภคข้าวน้อยลง แต่กลับบริโภคอาหารประเภทอาหารจานด่วน (Fast food) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาหารประเภทแป้ง เนื้อสัตว์ และน้ำมันเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลทำให้เกิดการนำเข้าเนื้อสัตว์ วัตถุดิบ (เช่น ข้าวสาลี ข้าวโพด เป็นต้น) วัตถุดิบในการผลิตน้ำมัน (เช่น ถั่วเหลือง) มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก นอกจากนั้นรูปแบบของสังคมและวัฒนธรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปยังส่งผลให้สัดส่วนในการผลิตอาหารบริโภคในประเทศลดลงด้วย

สาเหตุของปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการเกษตรกรรมในประเทศญี่ปุ่น ก็คือ การปรับเปลี่ยนภาคการผลิตทางการเกษตรไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค หรือผู้ใช้ผลผลิตนั้นได้อย่างทันต่อสถานการณ์และความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความหลากหลายของสินค้าและความต้องการเรื่องคุณภาพของสินค้า เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับตัวด้านราคาของผลผลิตที่ผลิตภายในประเทศกับราคาของสินค้าที่นำเข้าจาก

ต่างประเทศมีความแตกต่างกันมาก โดยมีสาเหตุมาจากต้นทุนการผลิตภายในประเทศ เช่น ค่าแรงงาน ค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี และค่าวัสดุอื่นๆ ที่ใช้ในการผลิตมีราคาสูงกว่าต่างประเทศเกือบทั้งสิ้น

ภาพที่ 4 ตัวอย่างร้านสะดวกซื้อในประเทศญี่ปุ่น

ที่มา: www.union-network.org/.../7Eleven.jpg

ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการบริโภคของชาวญี่ปุ่นที่มีผลต่อความต้องการของผู้บริโภคที่เห็นได้ชัดเจนตัวอย่างหนึ่ง คือ การบริโภคอาหารนอกบ้านและในบ้าน จากผลสำรวจของสถาบันวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารนอกบ้าน พบว่า ในปี ค.ศ. 2002 ตลาดขายอาหารประเภทบริโภค

นอกบ้าน ซึ่งได้แก่ ภัตตาคาร ร้านอาหาร และอาหารจานด่วน เป็นต้น มีมูลค่าถึง 25,000,000 ล้านบาท ส่วนตลาดของอาหารประเภทกึ่งปรุงสำเร็จ เช่น อาหารแช่แข็ง อาหารสำเร็จที่วางขายภายในร้านสะดวกซื้อที่ต้องทำการปรุงอีกครั้งหนึ่งนั้นมีมูลค่าถึง 40,000,000 ล้านบาท ส่วนตลาดของอาหารประเภทปรุงสำเร็จ ซึ่งสามารถบริโภคได้เลย เช่น ข้าวกล่อง ข้าวปั้น ขนมปัง เป็นต้น มีมูลค่า 6,000,000 ล้านบาท

ดังนั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า อาหารประเภทกึ่งสำเร็จรูปมีมูลค่าทางตลาดสูงมาก ทั้งนี้ก็เพราะการใช้ชีวิตที่เร่งรีบมากขึ้นของชาวญี่ปุ่นทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในการเตรียมอาหารเหมือนในสมัยก่อน ความสะดวกสบายและความรวดเร็วในการเตรียมอาหาร จึงเป็นวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นในยุคปัจจุบัน นอกจากนั้นในปัจจุบันผู้หญิงญี่ปุ่น เริ่มมีบทบาททางสังคมมากกว่าในอดีต โดยในปัจจุบันได้เปลี่ยนบทบาทของตัวเองจากการเป็นแม่บ้านเต็มตัวไปเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบในการหารายได้ของครอบครัว หรือกล่าวได้ว่าผู้หญิงญี่ปุ่นในปัจจุบันมีส่วน “ช่วยกันทำมาหากิน” มากขึ้น ดังนั้นแม่บ้านญี่ปุ่นจึงไม่มีเวลาในการปรุงแต่งอาหารอย่างที่ทักันเหมือนในอดีต อีกทั้งการที่สังคมครอบครัวของคนญี่ปุ่นเปลี่ยนจากครอบครัวใหญ่เป็นครอบครัวย่อยก็เป็นสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมในการบริโภคอาหารของชาวญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไป

จากเหตุผลข้างต้นส่งผลให้การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรให้เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมการบริโภคมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้สินค้าวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการแปรรูปอาหารให้เป็นอาหารกึ่งสำเร็จ อาหารสำเร็จรูป และวัตถุดิบสำหรับร้านอาหารส่วนใหญ่ได้มาจากสินค้าทางการเกษตรที่นำเข้ามาจากต่างประเทศในรูปของผลผลิตและผลผลิตที่แปรรูปแล้วเกือบทั้งสิ้น อีกทั้งสินค้าเหล่านั้น ส่วนใหญ่มีราคาต่ำกว่าราคาสินค้าที่ผลิตในญี่ปุ่นเอง

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบ ศักยภาพการผลิตเพื่อใช้บริโภคในประเทศของสินค้าหลักใน ปี ค.ศ. 1965 กับ ค.ศ. 2004

รายการ	ค.ศ. 1965	ค.ศ. 2004
ข้าว	100%	100%
น้ำมัน	31%	13%
ถั่วเหลือง	11%	4%
ข้าวสาลี	28%	14%
เนื้อสัตว์	90%	54%
สัตว์น้ำ	100%	50%
สัดส่วนการผลิตเพื่อบริโภคในประเทศ	73%	40%

ที่มา: Ministry of Agriculture "HAKUSYO" (2004)

3.3 จำนวนเกษตรกร และพื้นที่ทำการเกษตรลดลง

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับจำนวนของเกษตรกรและพื้นที่ทำการเกษตรลดลงนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเกือบทุกประเทศที่มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยซึ่งถึงแม้จะยังได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมแต่ประเทศไทยก็มีทั้งจำนวนของเกษตรกรและพื้นที่ทำการเกษตรลดลงอย่างน่าเป็นห่วง ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติโดยไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาภาคเกษตรกรรมควบคู่กันไปด้วยนั้นจึงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่อันตรายต่อ

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่แท้จริง รวมถึงความมั่นคงทางสังคม และวัฒนธรรม
ของชาติด้วย

ภาพที่ 5 เกษตรกรผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่นซึ่งยังคงเป็นเสาหลักสำคัญที่ค้ำจุนการเกษตรของญี่ปุ่นอยู่
ที่มา: <http://www.poj.usace.army.mil/About/newsgroups.html>

ในช่วงปี ค.ศ. 2002 นั้นประเทศญี่ปุ่นมีประชากรเกษตรลดลงเหลือน้อยกว่า 3,000,000 คน คือ เหลือประชากรเกษตรเพียงประมาณ 2,161,000 คน จากจำนวนประชากรทั้งประเทศที่มีมากกว่า 120,000,000 คน ทำให้ความมั่นคงด้านอาหารของญี่ปุ่นลดลงจนเกือบถึงจุดอันตราย อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1960 ถึง ปี ค.ศ. 2002 หรือ 42 ปีที่ผ่านมา จำนวนครัวเรือนเกษตรของญี่ปุ่นลดลงเหลือเพียงประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด และ

จำนวนเกษตรกรก็ลดลงเหลือเพียง 1 ใน 3 ส่วน เท่านั้น อีกทั้งจำนวนของเกษตรกรที่เหลืออยู่เพียง 2,000,000 กว่าคน ยังเป็นเกษตรกรที่มีอายุมากกว่า 65 ปี มากกว่าครึ่งหนึ่งและมีแนวโน้มเพิ่มสูงมากขึ้นทุกๆ ปี โดยจากการประเมินสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุในส่วนของเกษตรกรญี่ปุ่น พบว่า ในปี ค.ศ. 1970 เกษตรกรที่อายุมากกว่า 60 ปี มีจำนวนประมาณ 20.1 เปอร์เซ็นต์ ใน ปี ค.ศ. 2000 มีจำนวน 66.5 เปอร์เซ็นต์ และ ปี ค.ศ. 2005 มีจำนวนเกษตรกรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ถึง 67.3 เปอร์เซ็นต์ จึงเป็นที่กล่าวขานกันว่า ในอีก 20-30 ปี ข้างหน้า อาชีพเกษตรกรรวมของประเทศญี่ปุ่นจะถึงจุดอวสาน ซึ่งเมื่อถึงตอนนั้น ประเทศญี่ปุ่นจะพบกับอันตรายต่อความมั่นคงของชาติอย่างหนัก ไม่ว่าจะญี่ปุ่นจะมีเงินทองมากมายเพียงใดก็ตาม

สำหรับรายได้เฉลี่ยทั่วประเทศในภาคเกษตรกรรมของประเทศญี่ปุ่นนั้น มีรายได้เฉลี่ยเพียงประมาณ 1,000,000 เยนต่อปีเท่านั้น ดังนั้นเพียงเฉพาะรายได้จากภาคเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในครอบครัว เกษตรกรญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพอื่นเพื่อประทังครอบครัวส่งผลให้จำนวนของเกษตรกรประเภท 2 และ 3 มีจำนวนเพิ่มสูง และมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า ลักษณะนี้เป็นโครงสร้างทางรายได้ที่มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของเกษตรกรญี่ปุ่นในปัจจุบันก็ได้ การพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเป็นหลักจึงส่งผลให้เกษตรกรละทิ้งถิ่นฐาน ละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมเข้าสู่แรงงานภาคอุตสาหกรรม และอาชีพบริการมากขึ้นเรื่อยๆ เกษตรกรส่วนใหญ่ซึ่งเดิมก็เป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่การผลิตขนาดเล็กอยู่แล้ว ยังต้องลดขนาดพื้นที่การผลิตลงไปอีกเพราะไม่มีแรงงานอย่างเพียงพอในการประกอบอาชีพ สังคมชนบทและครอบครัวที่เคยอบอุ่น มั่นคง แข็งแรง กลั้มกลายเป็นสังคมชนบทและครอบครัวที่มีแต่ความหว้าเหว่ เดียวดาย ขาดความ กระปรี้กระเปร่า

ภาพที่ 6 สภาพชนบทของประเทศญี่ปุ่น ที่มา: <http://tanaami.tripod.com/id6.html>

หากจะกล่าวถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาวิกฤตภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นก็คงจะต้องกล่าวถึงความคาดหวังของการพึ่งพาอาศัยพลังกำลังและความมุ่งมั่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ในประเทศที่จะเข้ามารับช่วงต่อจากเกษตรกรรุ่นเก่า แต่ความคาดหวังนี้ก็มีแนวโน้มจะประสบปัญหาอย่างหนักเพราะในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีนักศึกษา นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าคนหนุ่มสาวคนสาวที่หันมาประกอบอาชีพเกษตรเพียงประมาณ 2,000 คนต่อปี เท่านั้น ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าจำนวนของผู้เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมใหม่นี้น้อยกว่าผู้ที่ออกจากอาชีพเกษตรกรรมอย่างมีนัยสำคัญ

อีกด้านหนึ่งตามที่ไดกล่าวไว้ข้างต้นแล้วเช่นกันว่า ประมาณพื้นที่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็มีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1960 มีพื้นที่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณ 37,943,750 ไร่ แต่ในปี ค.ศ. 2000 มีพื้นที่ ลดลงเหลือเพียง 30,187,500 ไร่ กล่าวคือ มีพื้นที่ลดลงประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและการบริการต่างๆ ทำให้แรงงานจากภาค เกษตรกรรมหลังไหลไปสู่อุตสาหกรรมภาคอื่นๆ อย่างมากมาย พื้นที่ เกษตรกรรมที่อยู่รอบๆเมืองใหญ่กลายเป็นสภาพจากพื้นที่เพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ไปสู่โรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร และอาคารสิ่งปลูกสร้างเพื่อที่อยู่อาศัย มากขึ้น ส่งผลกระทบทั้งทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง นอกจากนั้นการละทิ้งอาชีพ เกษตรกรรมเข้าสู่เมืองใหญ่ของคนหนุ่มสาว ทำให้เกิดสภาวะการขาดแคลน แรงงานภาคเกษตรกรรม ทำให้หมู่บ้านหลายแห่งในชนบทแทบจะเป็นหมู่บ้านร้าง มีการปล่อยให้พื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าเกิดขึ้นมากมาย การปล่อยให้พื้นที่ที่ เคยใช้ผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารรกร้างว่างเปล่าโดยไม่ได้ใช้ประโยชน์ใดๆจึงเป็น อีกปัญหาหนึ่งที่ญี่ปุ่นประสบอยู่ จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเดินทางไป สัมภาษณ์เกษตรกรตามจังหวัดต่างๆ ที่ญี่ปุ่น ทำให้ได้ทราบถึงปัญหาที่เจ้าของ ที่ดินจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินซึ่งตนเองและบรรพบุรุษ เคยใช้เพาะปลูกสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน โดยมีสาเหตุมาจากอายุของตัว เกษตรกรเองที่ไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไปได้อีก อีกทั้งลูกหลาน ก็ไม่ยินดีที่จะมารับช่วงต่อ ทำให้ที่ดินที่เคยเต็มไปด้วย พืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ กลายเป็นที่ดินที่มีเพียงวัชพืชเจริญเติบโตปกคลุมอย่างไร้ค่า นอกจากปัญหา เรื่องการใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่คุ้มค่าแล้ว การปล่อยให้มิวัชพืชขึ้นปกคลุมยัง สร้างปัญหาเรื่องการแพร่กระจายของวัชพืชไปยังแปลงเพาะปลูกพืชของ เกษตรกรรายอื่นที่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ โดยที่เมล็ดของวัชพืชจะ แพร่กระจายไปกับลม น้ำฝน เกิดการแพร่ระบาดของวัชพืชร้างออกไป อีกทั้งยังเป็น แหล่งที่อยู่อาศัยและขยายพันธ์ของโรคและแมลง สร้างปัญหาให้แก่เกษตรกรใน

ละแวกใกล้เคียงอีกด้วย ดังนั้นเกษตรกรญี่ปุ่นที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม อยู่จึงมักจะได้รับการทาบถามจากเจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์นั้นให้ไปใช้ประโยชน์จากที่ดินของตนเองโดยไม่ต้องเสียค่าเช่าใดๆ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถไปใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นได้ เนื่องจากความชราภาพ และไม่มีผู้สืบทอดอาชีพเช่นเดียวกัน ซึ่งปัญหาทางสังคมและปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหารของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นนี้ก็น่าจะเกิดขึ้นกับภาคเกษตรกรรมของประเทศไทยเช่นเดียวกัน ดังนั้นบทเรียนแห่งความผิดพลาดของนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมของประเทศจนล้มการอนุรักษ์ ส่งเสริม และพัฒนาภาคเกษตรกรรมอย่างจริงจังควบคู่กันไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพของญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นบทเรียนสำคัญที่รัฐบาลไทยน่าจะต้องเรียนรู้และหามาตรการ เพื่อเตรียมการป้องกันแก้ไขแต่เนิ่นๆ

4. ความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาเกษตรกรรมของประเทศญี่ปุ่น

4.1 กฎหมายเก่าที่ว่าด้วย พื้นฐานเกษตรกรรม กับกฎหมายใหม่ที่ว่าด้วย พื้นฐานเกษตรกรรม

ในปี ค.ศ. 1961 ประเทศญี่ปุ่นได้ตรากฎหมายที่กล่าวถึงพื้นฐานเกษตรกรรมของประเทศ เพื่อใช้เป็นหลักสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบดำเนินการพัฒนาการเกษตรกรรมแผนใหม่ของประเทศ

กฎหมายดังกล่าวเป็นหลักที่ใช้ในการกำหนดเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ การจัดการโครงสร้างและรูปแบบของการจัดการสินค้าเกษตร การจัดการเรื่องแรงงานภาคเกษตรกรรม การปฏิรูปรายได้ภาคเกษตรกรรมให้มีรายได้เท่าเทียมกับรายได้ทางอุตสาหกรรมภาคอื่นๆ รวมถึงการกำหนดโครงสร้างการผลิต ราคา การขนส่ง และองค์กรเกษตร เป็นต้น ดังนั้นกฎหมายดังกล่าวจึงถือเป็นกฎหมาย

ที่แสดงถึงเป้าหมายของการปฏิรูปการเกษตรของประเทศญี่ปุ่น กฎหมายฉบับนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์เป็นที่น่าพอใจระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากรายได้ของเกษตรกรญี่ปุ่นในปัจจุบันตามที่ได้กล่าวไปแล้ว จะพบว่าเกษตรกรมีรายได้ค่อนข้างต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของผู้ที่ประกอบอาชีพในภาคการผลิตและการบริการด้านอื่นๆ โดยจะพบว่าสัดส่วนของจำนวนเกษตรกรประเภทที่ 2 ซึ่งมีรายได้ส่วนมากมาจากรายได้อื่นมากกว่ารายได้จากภาคเกษตรกรรม มีแนวโน้มเพิ่มสูงมากกว่าเกษตรกรอาชีพเรื่อย ๆ และความแตกต่างของรายได้นี้มีแนวโน้มแตกต่างกันออกไปเรื่อยๆทุกปี ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ปัญหาการเกษตรกรรมของประเทศญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรายได้ต่ำ การเปิดตลาดสินค้าเกษตร การเป็นสังคมเกษตรกรผู้สูงอายุ การลดลงของพื้นที่ทำการเกษตรกรรมต่างๆ เป็นต้นนั้นล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้อาชีพเกษตรกรรมของญี่ปุ่นไปถึงจุดอวสานได้เร็วยิ่งขึ้น

จากปัญหาวิกฤตด้านการเกษตรต่างๆ ข้างต้น ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตรากฎหมายใหม่ว่าด้วยพื้นฐานเกษตรกรรมขึ้นมาใหม่ในปี ค.ศ. 1999 ซึ่งกฎหมายใหม่ที่ตราขึ้นนี้เป็นการทบทวนสภาวการณ์ภาคเกษตรกรรมที่แท้จริงพร้อมทั้งกำหนดนโยบาย เป้าหมาย ทิศทางการแก้ไขปัญหาในเรื่องของอาหารเกษตรกรรม และชุมชนเกษตรกร โดยมีเป้าหมายเพื่อกำหนดปรัชญาพื้นฐานและหัวข้อในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมขึ้นให้ได้

นอกจากนั้นกฎหมายดังกล่าวยังสร้างความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบในระดับประเทศ ระดับองค์กรบริหารจัดการระดับท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และมูลนิธิ สมาคมเอกชนต่างๆ เป็นต้นไว้อย่างชัดเจน โดยได้กำหนดแผนรวมเกี่ยวกับมาตรการเกี่ยวกับอาหาร การเกษตรกรรม และชุมชนเกษตรกร

เพื่อพัฒนาระดับความมั่นคงในการดำรงชีพของประชาชน และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศ

ปรัชญา 4 ประการของกฎหมายที่กล่าวไว้ คือ

- 1) การรักษาระดับความมั่นคงทางอาหาร
- 2) การให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3) การพัฒนาภาคเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง
- 4) การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม

กฎหมายใหม่ี่เป็นการปฏิรูปกฎหมายเก่าให้ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายเก่านั้นได้ระบุไว้เพียง การพัฒนาการเกษตรกรรมด้านการผลิต และยกระดับรายได้ภาคเกษตรกรรมให้เทียบเท่ารายได้จากภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้สูงขึ้นเท่านั้น แต่ในกฎหมายใหม่นั้นนอกจากที่จะกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรมการผลิต และรายละเอียดต่างๆ ที่มีในกฎหมายเก่าแล้ว ยังได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมไปถึง การให้ความสำคัญครอบคลุมถึงเรื่องการอนุรักษ์และการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมด้วย

สำนักหอสมุด

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบสาระสำคัญของกฎหมายเก่าและกฎหมายใหม่ว่าด้วย
พื้นฐานทางเกษตรกรรม

	กฎหมายเก่า (ค.ศ. 1961)	กฎหมายเก่า (ค.ศ. 1999)
เป้าหมาย	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาเกษตรกรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกร - ปรับปรุงความแตกต่างของรายได้ภาคเกษตรกรรมกับรายได้จากอุตสาหกรรมภาคอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยายกรอบจากการให้ความสำคัญเฉพาะเกษตรกรไปสู่การให้ความสำคัญด้านอาหารไปจนถึงชุมชนเกษตรกร - ความมั่นคงทางด้านอาหาร และการพัฒนาด้านการเกษตร ชุมชนเกษตรกรในทุกด้าน
อาหาร	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีการระบุ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป้าหมายสู่การผลิตอาหารเลี้ยงตนเองอย่างพอเพียง - สร้างระบบที่สามารถรองรับสถานการณ์ที่ผิดปกติ
เกษตรกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาการบริหารจัดการแผนใหม่ (ธุรกิจการเกษตรแผนใหม่) ให้เกษตรกรสามารถยืนด้วยตนเองได้ ด้วยการขยายขนาดการลงทุน เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การสร้างผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความสามารถรอบด้านทดแทนการลดลงของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเก่า
	<ul style="list-style-type: none"> - รักษาระดับของราคาสินค้าเกษตรด้วยมาตรการราคาสินค้า 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาความสำคัญของโครงสร้างราคาสินค้ากับการสร้างนักการเกษตรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารธุรกิจการเกษตร
	<ul style="list-style-type: none"> - เลือกขยายการผลิตสินค้าเกษตรที่ตรงต่อความต้องการของผู้บริโภค 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างเป้าหมายการผลิตสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญและการมุ่งสู่การผลิตให้สำเร็จ

		- เกษตรกรรมที่เน้นการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม
ชุมชน เกษตรกร	- ไม่มีการระบุ	- การจัดการชุมชนเกษตรแบบองค์รวม เพื่อให้เป็นชุมชนเกษตรกรน่าอยู่อาศัยมี ความสงบ เป็นสุข
		- พัฒนาอำเภอที่เน้นด้านเกษตรกรรม
		- การผลิตภาคเกษตรกรรมที่ให้ ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชน

ที่มา: Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries JAPAN (2003)

4.2 การสร้างตราสัญลักษณ์ของสินค้า (การสร้าง brand)

ในปัจจุบันการสร้าง brand หรือตราสัญลักษณ์ของสินค้า ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งต่างจากในอดีตที่จะมีตราสัญลักษณ์สินค้าก็เฉพาะสินค้าอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น ยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน เครื่องสำอาง และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แต่ในปัจจุบันในยุคสมัยที่ตลาดอยู่ในอำนาจทาง การซื้อของลูกค้า หรือผู้บริโภค และเกิดการแข่งขันกันอย่างรุนแรงของตลาด การสร้าง brand จึงถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสินค้าเกษตรกรรม

ในอดีตสินค้าเกษตรที่มีการติด brand แล้วนั้นส่วนใหญ่ก็เป็น brand ของสถานที่ผลิต ชื่อของพันธุ์ วิธีการเพาะปลูก เป็นต้น แต่ปัจจุบันความสัมพันธ์ของผู้ผลิตกับผู้บริโภคนั้นถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะจะเป็นการสร้าง ความน่าเชื่อถือ (SHINRAISEI) ให้แก่ผู้บริโภค ในสังคมของชาวญี่ปุ่นถือว่า ความรับผิดชอบนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเราจะพบเห็นการแสดง ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมการแสดง ความรับผิดชอบต่อสังคมตั้งแต่ในระดับของ

ผู้บริหารระดับประเทศไปจนถึงประชาชนธรรมดาทั่วไป การที่ผู้บริโภคได้มีโอกาสรู้จักแม้เพียงเห็นรูป ชื่อ ที่อยู่ ของเกษตรกรผู้ผลิตก็จะสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคได้ นอกจากนั้นการมี brand มีการระบุชื่อที่อยู่ของผู้ผลิต หรืออาจจะรวมถึงรูปถ่ายของผู้ผลิตด้วยนั้นก็จะเป็นแรงกระตุ้นทำให้ผู้ผลิตนั้นมีความระมัดระวัง และมีความรับผิดชอบต่อผลผลิตที่ตัวเองผลิตขึ้นมาเสนอต่อผู้บริโภคมากขึ้น ชาวญี่ปุ่นมักจะใช้คำว่า "OKYAKUSAMA ENO MESEJI (message to customer)" ซึ่งกลยุทธ์ทางการค้านี้นับว่าได้ผลอย่างดีเยี่ยมในสังคมของประเทศญี่ปุ่น

นอกจากนั้นการใส่ใจ (KOKOROKAKE) เพียงเล็กน้อยของผู้ผลิต หรือผู้ขายที่มีต่อลูกค้าหรือผู้บริโภคนั้น ก็นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในตลาดสินค้าเกษตรของประเทศญี่ปุ่น ดังนั้นในสินค้าเกษตรส่วนหนึ่ง เช่น ผัก ผลไม้ เป็นต้น จะพบว่ามีเอกสารระบุถึงวิธีการผลิตไปจนถึงวิธีการเก็บรักษาคุณค่าทางโภชนาการ และการปรุงเป็นอาหารให้อร่อย ใส่ไว้กับสินค้านั้นด้วย ซึ่งการใส่ใจเล็กน้อยๆนี้ก็ถือเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งการสร้าง brand ที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้นปกติมันจะเป็นหน้าที่ของพ่อค้ามากกว่าที่จะเป็นบทบาทหน้าที่ของเกษตรกร แต่ในปัจจุบันการลดช่องว่างระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคเป็นเรื่องที่เกษตรกรญี่ปุ่นให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

อีกด้านหนึ่งของความนิยมที่เกิดขึ้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ก็คือ การสร้าง CHOKUBAI JO (direct sales shop) ตามริมถนน หรือหัวไร่ปลายนาที่มีถนนวิ่งผ่านซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ได้รับการนิยมน้อยยิ่ง ทั้งนี้การเกษตรของประเทศญี่ปุ่นเองก็ประสบกับปัญหาในเรื่องของพ่อค้าคนกลาง เช่นเดียวกับประเทศไทย จะแตกต่างกันตรงที่พ่อค้าคนกลางของประเทศญี่ปุ่นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์หรือตลาดกลางสินค้าเกษตรที่ตัดเปอร์เซ็นต์ของราคาขายเป็นค่าบริการการขายสินค้าจากเกษตรกร ดังนั้นการขายตรงต่อผู้บริโภคจึงเป็นอีกแนวทางเพื่อความอยู่รอดอีกประการหนึ่งของเกษตรกรญี่ปุ่น

ไม่ว่าเกษตรกรญี่ปุ่นจะใช้ความพยายามในทุกๆด้านที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคการเปลี่ยนแปลงของโลกไร้พรมแดน แต่ข้อจำกัดก็ยังมีอยู่มากมาย ซึ่งข้อจำกัดที่สำคัญมากข้อหนึ่งก็คือ เรื่องของราคาสินค้า ทั้งนี้แม้จะมีการพูดคุย วิภาควิวิจารณ์กันอย่างกว้างขวางทั้งจากทางด้านของสื่อมวลชนไปจนถึงที่ประชุมทางวิชาการต่างๆเกี่ยวกับเรื่องการผลิตอาหารให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคภายในประเทศแต่ในความเป็นจริงแล้วภาคธุรกิจที่ต้องการผลกำไรจากการลงทุนก็ให้ความสำคัญต่อการค้าที่มีต้นทุนต่ำ แต่ให้ผลกำไรสูงเป็นสำคัญ ผลที่ปรากฏออกมา คือ ประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ของวัตถุดิบอาหาร พลังงานที่ชาวญี่ปุ่นทั่วประเทศบริโภคกันอยู่ในทุกๆวันเป็นอาหารที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ อีกทั้งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้สินค้าเกษตรที่นำเข้ามาบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าจากประเทศจีนจะมีปัญหาในเรื่องสารตกค้างทำให้เกิดกระแสของความต้องการบริโภคอาหารปลอดภัยเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประเทศญี่ปุ่นไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการนำเข้าสินค้าเกษตรจากต่างประเทศ

ภาพที่ 7 การสร้าง CHOKUBAI JO (direct sales shop) ตามริมถนน

ที่มา: http://www3.pref.kagoshima.jp/kankou/areadb/ar_db.php?kscd=463868002

จากปัญหาในเรื่องของความไม่มั่นใจในความปลอดภัยของอาหารที่นำเข้าจากต่างประเทศจึงเป็นโอกาสหนึ่งที่เกษตรกรญี่ปุ่นจะสร้าง brand ของตนเองขึ้นมา ซึ่งเป็นการรับรองการผลิตโดยเกษตรกรชาวญี่ปุ่นเอง ซึ่งแม้จะมีราคาแพงกว่าอาหารนำเข้าจากต่างประเทศแต่ก็สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคบางกลุ่มที่ต้องการบริโภคสินค้าปลอดภัยที่ผลิตและได้รับการรับรองจากชาวญี่ปุ่นด้วยกันเอง

4.3 การปรับเปลี่ยนจากเกษตรกรไปสู่อุตสาหกรรม จำกัด หรือ นิติบุคคลการเกษตร จำกัด

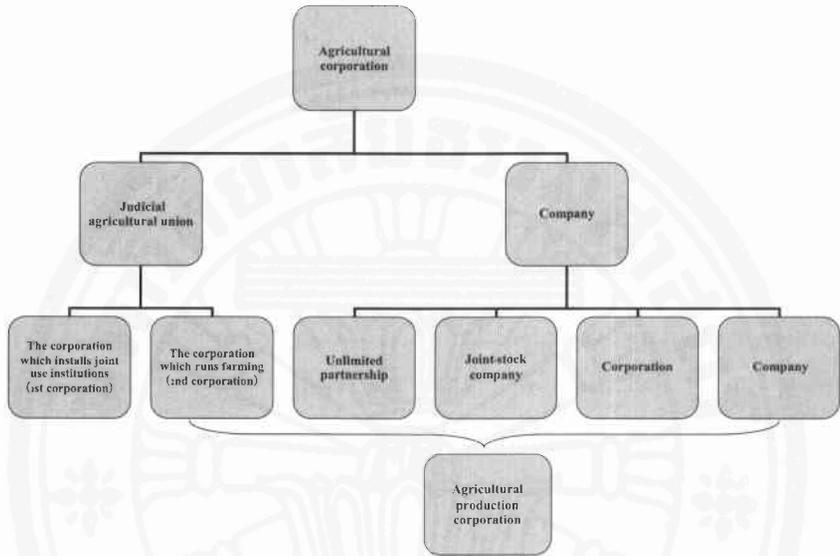
สถานการณ์การเกษตรของประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันเป็นปัญหาที่ต้องอาศัยการแก้ไขปัญหาย่างเป็นระบบด้วยความเร่งด่วน เพราะหากปล่อยให้เวลาผ่านไปวิกฤตที่เกิดขึ้นก็จะรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้กล่าวไว้ไปแล้วว่า ปัญหาการละทิ้งอาชีพเกษตรกรรม การขาดแคลนผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรม ปัญหาเรื่องช่องว่างของรายได้และความแน่นอนของรายได้ ปัญหาเรื่องการเปิดเสรีทางการค้า ปัญหาเรื่องราคาสินค้าเกษตร ปัญหาเรื่อง 3 K และปัญหาเรื่องผู้สูงอายุในภาคเกษตรกรรม ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่รุมเร้าการเกษตรของประเทศญี่ปุ่นทั้งสิ้น

จากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของภาคเกษตรกรรมอย่างมาก ในปี ค.ศ. 1962 มีการตรากฎหมายว่าด้วยนิติบุคคลการเกษตรขึ้น มีข้อกำหนดคล้ายกับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นบริษัทจำกัดทั่วไป แต่มีลักษณะพิเศษที่เป็นบริษัทจำกัดเหล่านั้นสามารถมีหน่วยงานการผลิตในภาคเกษตรกรรมได้ แต่กฎหมายดังกล่าวแทบจะไม่ได้ถูกหยิบยกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพแต่อย่างใด จนกระทั่งเมื่อประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา คือ ประมาณ ปี ค.ศ. 1993 มีการออกมาตรการใหม่เกี่ยวกับการเกษตรขึ้น มีการ

ส่งเสริมผลักดันให้เกษตรกรจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลแทนการบริหารจัดการเฉพาะในครอบครัวของตนเอง โดยแบ่งการจัดตั้งนิติบุคคลเกี่ยวกับการเกษตร ได้ตั้งภาพที่ 8

การจัดตั้งนิติบุคคลของอาชีพเกษตรกรของชาวญี่ปุ่นนั้นแม้จะไม่ใช่ว่าเรื่องใหม่เสียทีเดียว แต่ก็เพิ่งได้รับกระแสความมออย่างยิ่งในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของอาชีพเกษตรกร จึงต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตัวอย่างที่พอจะทำให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ง่ายนั้นก็คือ การจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคลเกษตรกรของเกษตรกรญี่ปุ่น โดยเกษตรกรบางรายที่ถึงแม้จะมีบุตรแต่บุตรก็ไปประกอบอาชีพอื่น ไม่นินดีที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรแทนบิดามารดา ทำให้ไม่มีผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกร ในแงกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นนั้นผู้ที่มิได้มีบิดา มารดา เป็นเกษตรกรจะเข้ามาเป็นเกษตรกรได้นั้นจะต้องผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติความรู้ความสามารถด้านการเกษตรก่อน จึงจะสามารถเป็นเกษตรกรได้ เช่น การทดสอบความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีการผลิตพืช เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ต้องมีศักยภาพในการถือครองที่ดินการเกษตรโดยปกติจะต้องมีความสามารถในการซื้อที่ดินที่มีพื้นที่มากกว่า 10 a หรือประมาณ 0.6 ไร่ได้ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขที่ต้องลงทุนด้วยวงเงินจำนวนมาก ทำให้คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ถึงแม้จะต้องการจะหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรก็ไม่สามารถกระทำได้

ชำนาญกหอสมุด

ภาพที่ 8 การแบ่งการจัดตั้งนิติบุคคลเกี่ยวกับการเกษตร
ที่มา: Ministry of Agriculture bureau of Statistics (2006)

ดังนั้นการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลเกษตรกรรมจึงทำให้ผู้ที่ถึงแม้จะไม่ได้เป็นเกษตรกรสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ นอกจากนี้การจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลเกษตรกรรมยังเป็นแนวทางในการลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเรื่องภาษีของเกษตรกรได้อีกด้วย

การออกมาตรการใหม่ด้านการเกษตรของประเทศญี่ปุ่นยังเปิดกว้างทำให้เกิดการปฏิรูปภาคเกษตรกรรมอีกหลากหลาย เช่น ที่เมือง Tsukuba จังหวัด Ibaragi ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนเหนือห่างจากกรุงโตเกียว ประมาณ 60 กิโลเมตร มีการออกเทศบัญญัติกำหนดพื้นที่พิเศษขึ้นเพื่อให้นิติบุคคลทั่วไป (บริษัททั่วไป)

สามารถจะเข้ามาซื้อที่ดินในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อใช้ผลิตพืชผลทางการเกษตรได้ โดยถือเป็นแผนกหรือหน่วยงานหนึ่งของบริษัทนั้น ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาไม่สามารถกระทำได้ เพราะที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมจะมีกฎหมายมารองรับ ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในแนวทางอื่นได้ อีกทั้งไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ตามที่ไม่ใช่เป็นเกษตรกรจะไม่มีสิทธิครอบครองพื้นที่การเกษตรกรรมโดยเด็ดขาด

ดังนั้น การออกเทศบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการพลิกโฉมการเกษตรกรรมของประเทศญี่ปุ่นไปสู่การเปิดกว้างให้บุคคลหรือนิติบุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่ชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวครั้งใหญ่ของการเกษตรญี่ปุ่น

สรุป

ผู้คนส่วนใหญ่มักจะมองอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย ต้องตรากตรำทำงานหนัก มีรายได้น้อย และไม่แน่นอนดังจะเห็นได้จากเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นผู้ที่มีรายได้น้อยมีฐานะยากจนกลายเป็นภาระของรัฐบาลที่จะต้องช่วยเหลือแก้ไขปัญหาหนี้สิน ปัญหาความยากจนให้ แต่จะมีผู้คนสักกี่คนที่จะรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่เป็นกระดูกสันหลังของชาติ เป็นแก่นแท้ทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นอาชีพที่ยังคงสร้างจิตวิญญาณความเป็นไทยให้แก่ประชาชนในชาติ แม้ในปัจจุบันจำนวนประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ของผู้ใช้แรงงานในประเทศไทยจะเป็นผู้ใช้แรงงานในภาคเกษตรกรรม ที่สามารถสร้างรายได้มวลรวมประชาชาติ (GDP) ได้เพียงไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ แต่การพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองไปข้างหน้าด้วยการใช้ GDP มาเป็นตัวกำหนดนั้นจะสร้างความ

ย่อยยับให้แก่ประเทศชาติในที่สุด ทั้งนี้ตัวอย่างของการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นที่มุ่งเน้นแต่การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีต่อการวางแผนพัฒนาประเทศไทยของรัฐบาลได้ ซึ่งแม้ประเทศญี่ปุ่นจะได้ชื่อว่า เป็นประเทศที่มองกาลไกล มีการวางแผนป้องกันแก้ไขเรื่องต่างๆ ในอนาคตได้อย่างมีระบบ ประชาชนเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงมาก มีระเบียบวินัย มีความมุ่งมั่นอดทน ขยันหมั่นเพียรที่ดีมากประเทศหนึ่งของโลก แต่ถึงกระนั้นการเกษตรของประเทศญี่ปุ่นยังต้องก้าวสู่วิกฤตที่จะต้องหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วนและอาจจะต้องหันไปมองอนาคตอันไกลนี้

เอกสารอ้างอิง

- Akira FUEKI. 2000. Economic development and food, Agricultural Land, Europe and America and Japan. Nourintoukeikyokai .304pp.
- Association of agriculture and forestry statistics. 2006. (Online).Available: [http:// www.aafs.or.jp/ front.html](http://www.aafs.or.jp/front.html)(February, 2006)
- Chokubai jo. 2006. (Online).Available: [http://www3. pref.kagoshima. jp/kankou/areadb/ ar_db.php? kscd =463868002](http://www3.pref.kagoshima.jp/kankou/areadb/ar_db.php?kscd=463868002)(February, 2006)
- Countryside in Japan. 2006. (Online). Available: [http://tanaami.tripod.com /id6.html](http://tanaami.tripod.com/id6.html) (March, 2006)
- Ginza – Tokyo.2006. (Online).Available: [http://www.raubacapeu.net/ people/yves /pictures/2000 /04/ japan-15-tokyo-ginza.html](http://www.raubacapeu.net/people/yves/pictures/2000/04/japan-15-tokyo-ginza.html) (February, 2006)
- Kanichi YASHIDA.1975. The food and Agriculture situations under the high economic growth, Nihon keizai hyoronsha. 332pp.
- Ministry of Agriculture bureau of Statistics. 2006. (Online).Available: [http://www.tdb.maff.go.jp /toukei/toukei](http://www.tdb.maff.go.jp/toukei/toukei) (February, 2006)
- Ministry of Agriculture "HAKUSYO".2004, 2005. (Online).Available: <http://www.maff.go.jp/www/hakusyo/hakusyo.html>(February, 2006)
- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries JAPAN. 2003. Agriculture structure change working papers. Nourintoukeikyokai. 312pp.

- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries JAPAN. 2003. Information of Foreign Agriculture. (Online). Available: <http://www.maff.go.jp/kaigai/index.htm> (February, 2006)
- Nousei Journalist no kai. 2001. The Movement of Japanese Agriculture, Nourintoukeikyokai. 158pp.
- Seven-Eleven in Japan. 2006. (Online). Available: www.union-network.org/.../7Eleven.jpg (March, 2006)
- Shun SUZUKI. 1997. The Transportation of Agricultural Technology. Shinzansya.Co. 297pp.
- Shinichi SYOGENJI. 1998. An economic assessment of modern agropolitics. Tokyo University publishes. 356pp.
- Shinichi SYOGENJI. 2003. The Fabric of Japanese Agriculture in the 21st Century. The analyses Agricultural census on 2000, Nourintoukeikyokai. 319pp.
- Takashi TOYODA. 2003. Policy of Agriculture. Nihon keizai hyoron. 211pp.
- The face to social data. 2002. (Online). Available: <http://www2.ttcn.ne.jp/~honkawa/index.html> (February, 2006)
- The Old Farmer's. 2006. (Online). Available: <http://www.poj.usace.army.mil/About/newsgroups.html> (February, 2006)
- Tohiko KORENAGA. 2001. The international food supply and demand and food security, Nourintoukeikyokai. 284pp.

Tokyo University of Agriculture. 2004. The Present situation and prospect of Agriculture and Food Economical Approach .Tokyo University of agriculture Publish Co. 391pp.

TRADE AND INVESTMENT. 2006. (Online). Available: <http://web-japan.org/factsheet/trade/> (February, 2006)

สำนักหอสมุด